

Zaterdag 18 augustus 1917 – ochtendeditie

Parijs, 17 augustus. Officieel: In België is de aanval van de Duitsers op de nieuwe Franse stellingen aan weerskanten van de Steenbeek volslagen misgelopen.

Franse vliegers hebben aan de bewegingen op het Belgische front werkzaam deelgenomen. Ze bonden herhaaldelijk met Duitse toestellen de strijd aan, waarvan er twee zijn geveld en twee in de Duitse linies moesten dalen. Anderzijds vielen ze met bom en machinegeweer, op zeer geringe hoogte vliegend, Duitse troepen, treinen en vliegvelden met goed gevolg aan.

Parijs, 17 augustus. Officieel avondbericht: De Duitsers hebben in België geen nieuwe poging ondernomen. Wij richten het veroverde terrein in. Wij kregen de tegenstand van vijandelijke "eilandjes" onder de knie. Het aantal gevangenen bedraagt nu meer dan 400. Ook hebben wij 15 kanonnen en tal van machinegeweren genomen.

Londen, 17 augustus. Officieel avondbericht: Aan het front van Ieper is de toestand onveranderd.

De geallieerden hebben 24 kanonnen genomen.

Berlijn, 17 augustus. Officieel avondbericht: In Vlaanderen en bij Verdun alleen geschutstrijd van wisselende kracht.

Londen, 17 augustus. Officieel: Het bericht uit het Duitse hoofdkwartier van 17 dezer bevat een reeks onjuistheden.

De rechterflank van de aanval der geallieerden op 16 dezer bevond zich op de weg van Ieper naar Menen. Er was geen aanval tussen deze weg en de Leie. De vijand verdubbelde daarom bijna de lengte van zijn aanvalsfront. Hij heroverde Langemark niet noch beproefde hij om dat te doen. Een Brits stafofficier meldde om zes uur 's middags, dat hij juist uit Langemark terugkeerde, waar hij vijf uur geweest was. De Britse troepen hielden Langemark niet alleen bezet, maar ook de Duitse verdedigingspositie 800 meter ten noorden van Langemark over aanzienlijke lengte.

De ontkenningen inzake Poelkapelle hebben blijkbaar tot doel, de indruk te verschaffen, dat de Britten enig denkbeeldig doel in de verte niet konden bereiken, precies eender als het Duitse communiqué van de 16e vermeldde, dat het Britse doel Vendin le Vieil was. Het is voldoende om aan te tekenen, dat de Britse troepen al hun oogmerken verwezenlijkten, niet alleen ten noorden van Lens op de 15e, doch ook van St.-Juliaan noordwaarts op de 16e. Ook kan er op worden gewezen, dat het Duitse bericht, volgens hetwelk de aanval van de 15^e door vier Canadese divisies werd uitgevoerd, een overdrijving is.

Berlijn, 17 augustus. De tweede dag van het algemene offensief in het westen is met een volkomen zege voor de Duitsers geëindigd. In Vlaanderen, waar men de voornaamste stoot dacht over te brengen, kwam het tot een rampspoedige ineenstorting van de Engelse aanval. Bij deze slag wierpen de Engelsen, door de Fransen ondersteund, de volle maat van hun opgehoopte mannen en oorlogstuig in het vuur, waarvan zij zelf de overmacht niet genoeg konden roemen. Bij deze

tweede nederlaag in Vlaanderen kunnen de Engelsen niet als bij de eerste het ongunstige weer als verontschuldiging aanvoeren, want in de middag van de 16^e, toen zij de zwaarste nederlaag leden, straalde de zon aan de blauwe hemel.

De slag speelde zich in twee stadia af. In het eerste konden de diepe aanvalsgolven van de Engelsen over de in elkaar geschoten Duitse stellingen dringen, en de langzaam wijkende posten van de Duitsers voor zich uit drijven. Aan beide kanten van de lijn Boezinge-Staden slaagden zij er in, over de Steenbeek vooruit dringend, tot ongeveer één km diepte op te rukken en ten zuiden van die lijn tot bij Poelkapelle te geraken. Toen evenwel kwam de Duitse tegenaanval los, waarvan de overweldigende kracht elk verder opdringen halt toeriep. Na heen en weer schommelende strijd ging de Engelse aanval meer en meer over tot een steeds snellere achterwaartse beweging. Vergeefs stuurden de Engelsen telkens meer troepen ten strijde. De Engelse infanterie werd van de ene stelling naar de andere teruggedreven. Laat in de middag hadden de Duitsers hun oude stellingen weer bereikt. Alleen in een beperkte inbraakhoek bij St.-Juliaan konden de Engelse aanvalstroepen nog stand houden.

Zelfs de invallende schemering bracht de Duitse tegenaanval niet tot staan. Terwijl de artillerie en de vliegers de Engelsen zeer zware verliezen toebrachten, rukte de infanterie weer op en wierp de Engelsen over de Steenbeek, zuiverde Engelse steunpunten bij St.-Juliaan en nam Langemark terug. Met uitzondering van de stellingen in het voorterrein ten noordoosten van Bikschote, die bij nieuwe aanvallen van de

Fransen in de nacht verloren zijn gegaan, is de gehele oude Duitse stelling weer over de gehele linie tot Oosttaverne in ons bezit.

Hoewel de vijand meer of minder diep in de Duitse linie binnengedrongen was, werden niet alleen de oude stellingen weer bereikt, maar ook daar voorbij werden de Engelsen verder en verder teruggedreven, tot 's avonds aan de weg van Frezenberg en aan de bosstukken ten zuidwesten van Westhoek de vroegere linie van 31 juli ingenomen was.

Het succes is naast de flinke leiding vooral te danken aan de ontzaglijke voortvarendheid en de taaie aanvalskracht van onze onvergelykelijke infanterie, die door de artillerie en de overige hulpwapens gesteund werd en haar meerderheid over de Engelse infanterie opnieuw bewees.

Parijs, 17 augustus. Na een artillerievoorbereiding, die zo geducht was, dat een Frans bataljon zijn doel bereikte, zonder verlies van een enkele gewonde, heeft een offensief, dat in Vlaanderen ondernomen was, tot een buitengewoon belangwekkend succes geleid. In een operatie, die waardig was als een toonbeeld genoemd te worden, namen de Fransen in een enkele stoot de hun aangewezen doelen, waarbij zij op onbetwistbare wijze hun meerderheid in vergelijking met de vijand toonden. Ze brachten de verbinding met hun Engelse makkers tot stand en verzekerden duurzaam de veiligheid van de op 31 juli genomen stellingen. Ze namen op kranige wijze grote hindernissen in en kregen middelpunten van tegenstand klein, die drie jaar lang op vernuftige wijze in staat van

tegenweer waren gebracht, met name in de hoeven, die in de streek zeer talrijk zijn en alle in blokhuisen met machinegeweren veranderd waren.

De Engelsen maakten eveneens, ondanks krachtige tegenstand en hevige tegenaanvallen van Duitse massa's, opmerkelijke vorderingen, als men het buitengewone belang in aanmerking neemt van hun veroveringen in de richting van Zonnebeke en van het Polygoonbos.

De slag is nog niet geëindigd. Hij duurde gisteravond met de uiterste verbittering voort.

Een correspondent van Havas aan het Engelse front legt nadruk op de ontzaglijke verliezen van de vijand en op het feit dat de vijandelijke borstwering overal is ingedrukt. Hij voegt erbij, dat de troepen een prachtige voortvarendheid aan de dag legden en eindigt met te zeggen: Alles gaat goed.

Het offensief in Vlaanderen bewees de Duitsers niet alleen, dat het weerstandsvermogen van de Fransen niet verminderd is, maar dat zij bovendien in staat zijn om in andere vakken met succes aan te vallen.

Zaterdag 18 augustus 1917 – avondeditie

Londen, 17 augustus. Officieel: Op het slagfront van Ieper hebben onze bondgenoten hun stelling in de nabijheid van de Steenbeek een weinig verbeterd en nog meer gevangenen genomen. Voor het overige is de toestand onveranderd en de

vijand heeft geen pogingen tot verdere tegenaanvallen gedaan. De geallieerden hebben 24 Duitse kanonnen genomen, waaronder een aantal zware.

Londen, 18 augustus. Officieel. Vannacht was er aanmerkelijke bedrijvigheid van de vijandelijke artillerie in de buurt van Lens en ten noordoosten van Ieper.

Berlijn, 18 augustus. Officieel. Rupprecht. Op het frontdeel van Vlaanderen steeg de artilleriestrijd aan de kust en ten noorden van Ieper weer tot de grootste sterkte. Overigens bleef het kanonvuur veel geringer dan de laatste dagen.

Aan beide zijden van de spoorweg Boezinge-Staden deed de vijand 's namiddags een krachtige verrassende partiële aanval, waarbij Langemark na verbitterde strijd verloren ging. Wij liggen in een vlakke boog om het dorp.

Berlijn, 17 augustus. De keizer heeft aan kroonprins Rupprecht het volgende telegram gezonden. Ik wens de aanvoerders en de troepen van uw leger geluk met het schitterende succes van de slag van gisteren in Vlaanderen en met de uitslag van de zware gevechten aan het front van Atrecht.

Op de onwrikbare wil van onze troepen van alle Duitse stammen om te overwinnen, is de aanvallende kracht van de daar strijdende delen van het Engels-Franse leger gebroken. Met mij is het vaderland trots op zijn zonen. Het zal hoop ik, nooit vergeten, wat aanvoerder en soldaat in het veld presteren.

Heden dankt het met mij uw dappere troepen.

Wilhelm

Aan de kroonprins van het Duitse rijk heeft de keizer het volgende telegram gericht:

Ik ontvang zoeven bericht van de vermetele onderneming van Badische troepen aan de oostelijke oever van de Maas. Ik betuig u mijn keizerlijke dank en waardering. Gelijk op het front in Vlaanderen handhaaft zich voor Verdun de Duitse aanvalsgesest.

Wilhelm

In De Toorts bestrijdt Van Es het politiek inzicht van Huysmans in de Vlaamse Beweging in een artikel "De aap uit de mouw" geheten. Wij ontleen er het volgende aan:

Liberalen en socialen hopen door Wallonië Vlaanderen te ontvoogden van het klerikalisme. De klerikalen hopen door Vlaanderen de liberale en sociale duivel in Wallonië gekneveld te houden. Alle drie kunnen ze nooit gelijk krijgen. Toch dansen ze alle drie hun politieke heksendans op het door het lange trappen verdoofde lichaam van Vlaanderen. Ieder voor zich lachend, dat zij de andere beetneemt. Maar Vlaanderen is aan het ontwaken en slingert straks alle drie de heksen met de koppen tegen elkaar in een rommelhoek.

In de moderne tijd is vooruitgang en democratie bezig, zich van het geloof los te maken. Ook in Roomse streken ontstaat

democratie. In steden van het haast volkomen katholieke Hollandse Limburg en Noord-Brabant zijn linkse meerderheden bestaande uit katholieken. Nu de schoolstrijd in Noord-Nederland uit is, is het uitsluitend dogmatisch bindmiddel onvoldoende, om gelovigen bijeen te houden. De katholieke partij zelf scheurt in een democratisch en een reactionair deel.

Indien Vlaanderen gered wil worden, dan moeten liberalen en socialen in Vlaanderen beseffen, dat hulp uit Wallonië gekocht wordt met verknechting van het Vlaamse volk aan Wallonië en het Franskiljons België en dus aan Frankrijk. Dat de vooruitgang en democratie vooruit schrijdt over de wereld in alle landen en nooit geblust kan worden. Dat zij als liberalen en socialen misschien tijdelijk, nadat de overwinning zal zijn bereikt en Vlaanderen vrij is, op miskennis zullen stuiten bij hun Vlaamse katholieke medeburgers, maar dat dit tenminste Vlaamse katholieken zijn, d.w.z. in de grond broeders naar afkomst en zeden. Terwijl een Vlaming, of hij liberaal of sociaal is, immer van een vreemde – verfranste – regering een veel erger knechtschap zal moeten dulden.

Als door en door liberaal ben ik ervan overtuigd, dat de redding van Vlaanderen alleen kan komen van de vrijheid van Vlaanderen. Slechts Vlaams onderwijs, regering en bestuur, kan het Vlaamse volk opvoeren tot hoger leven. Wat voor nut heeft een liberaal of sociaal bewind in België voor Vlaanderen, wanneer het Frans is? Het imperialisme is niet uit te roeien, of dit Duits autocratisch, Engels parlementair, Amerikaans presidentieel of Frans republikeins, Belgisch klerikaal of

Huysmans sociaal is, wanneer er niet een gewaarborgde autonomie bestaat omvattend het gehele eigen leven van het Vlaamse volk.

De oorlogstoestand.

Een officieus Wolff-telegram spreekt van de “volkomen zege” waarmee de nieuwe slag in Vlaanderen voor de Duitse troepen is geëindigd.

Wat de Duitsers bij de zegepraal hebben verbeurd, hebben wij gisteren reeds besproken. Als dat een zegepraal is, is het toch maar beter de nederlaag te lijden. Want alleen de partij, welke volgens de Duitse waardering de nederlaag heeft geleden, heeft iets gewonnen. De partij, die de overwinning heeft behaald, heeft gevangenen, kanonnen en terrein verloren.

Maar het is precies als bij de vorige slag in Vlaanderen: de Duitsers zijn verheugd, dat het succes van de geallieerden beperkt en ver van beslissend was en vooral, dat het naar hun overtuiging nog beperkter en minder beslissend was, dan bij vorige gelegenheden met dezelfde inspanning kon worden verkregen. Ze zien in het beperkte succes van hun tegenstanders vooral de mislukking van een verder doel. Ze zien een progressieve vermindering van de resultaten, door de tegenstander verkregen, en wel als gevolg van een zich allengs herstellend evenwicht van het wederzijds artilleristisch vermogen en van de wederzijdse luchtstrijdkrachten.

Een en ander is – volgens hun standpunt – mede aan de uitwerking van de duikbootoorlog toe te schrijven. Dit alles

doet hen een slag, waarin hun vijanden voordelen op hen bevechten, toch als een overwinning zien.

Gewone en ongewone tegenstrijdigheid is er in de wederzijdse berichten. De Duitsers laten in hun berichten de Engelsen aanvankelijk verder oprukken en bijgevolg teruggeworpen worden. Ze geven ook de breedte van het aanvalsfront groter op, waaruit dan volgt, dat de aanval op een gedeelte gans mislukte, terwijl de Engelsen het aanvalsfront even breed opgeven als hun vooruitgang zelf.

Er is echter ditmaal ook een minder gewoon en veel zakelijker verschil. De Duitsers zeggen namelijk in hun officieel bericht van gisteren, dat zij Langemark (waar de voornaamste vooruitgang door de Engelsen werd verkregen) hebben heroverd. Maar generaal Haig zegt, dat ze daartoe zelfs niet eens een poging in het werk gesteld hebben, zodat zelfs de veronderstelling, dat de Duitsers bij een tegenaanval tijdelijk weer in Langemark waren doorgedrongen en de tegenstrijdigheid dus zou kunnen worden verklaard uit het feit, dat daarover berichten zijn afgezonden, de tegenstrijdigheid niet kan oplossen.

Behalve die kwestie van Langemark is er geen nieuws van het westelijk gevechtsterrein. De Duitsers zeggen, dat de Fransen naarstig voortgaan met de beschieting van St. Quentin.

Militaire beschouwingen.

Van militaire zijde schrijft men ons:

De tweede grote bestorming van het Duitse front in Vlaanderen is begonnen!

Terug bracht het officiële Duitse bericht ons daarvan het eerste nieuws en meldde hoe achter dichte vuurgolven de Engelse infanterie tussen Bikschote en Wijtschate over een front van 18 km ten aanval oprukte. Tegelijkertijd kwam daarbij ook van die zijde een mededeling over de aanval der Canadezen, die tussen Hulluch en Lens in de eerste Duitse stelling doordrongen, terwijl tussen Cerny en Hurte-Bise-Ferne de Fransen, die over een frontbreedte van 5 km storm liepen, werden afgeslagen.

Gaandeweg breidde het aanvalsfront zich uit. Op de linkervleugel van het Britse leger trokken de Fransen aan weerskanten van de weg Steenstrate-Diksmuide over de Steenbeek, zodat het aanvalsfront in Vlaanderen zich reeds over 30 km breedte uitstreckte. In Artois woedt de strijd voort en in Vlaanderen zal misschien ook nog een stormloop der infanterie zich bij de geweldige artillerieslag aansluiten.

Door herhaalde berichten van beide zijden waren we reeds op grotere gevechtswerkzaamheid op het westelijk front voorbereid. De ongunstige weersgesteldheden en volgens de Duitsers in niet mindere mate de uitwerking van hun artillerievuur vertraagden het ten uitvoer brengen van de stormloop. Op de grote moeilijkheden, die de overvloedige regens voor de aanval opleverden, wezen we reeds vroeger. De bezwaren van het standhouden in het veroverde terrein worden o.a. in een Wolff-bericht toegelicht, waar we lezen, dat

in de vol water staande granaattrechters de Engelse infanterie, behalve door het Duitse artillerie- en mijnvuur, onophoudelijk tal van mannen moet missen, die door ziekte zijn uitgeput.

Ook de, in vergelijking met vroeger, grotere uitwerking van het Duitse artillerievuur blijkt uit tal van berichten. Zo werd op 15 augustus van de legergroep Rupprecht gemeld, dat de toegenomen uitwerking van het afweervuur der Duitse artillerie in Vlaanderen de vorige dag had bewerkt, dat toen gedurende een deel van de dag het vijandelijke vernielingsvuur verflauwde. Van een geheel onderdrukken van het Duitse artillerievuur kon dan ook geen sprake zijn. Zo lezen we dan ook in de mededelingen van Reuters correspondent, dat, bij de aanval in Artois, ofschoon de machinegeweren een van de voornaamste hinderpalen vormden, waarmee de Canadezen moesten kampen, het merendeel van de verwondingen ambulante gevallen van wonden door scherven van granaatkartetsen zijn.

Bij de tweede fase van de langdurige operaties, waarmee de geallieerden de verdrijving van de Duitsers van de Vlaamse kust beogen, zijn de te overwinnen moeilijkheden zeker niet geringer geworden. Wel wordt ook van de Duitsers meerdere inspanning gevergd, nu de operaties zich over grotere frontbreedte uitstrekken, doch nog steeds is het actiefrent niet tot aan de kust zelf en tot in zee uitgebreid. Ondersteunende vlootoperaties, door welke in de Noordzee de versperringsmaatregelen als flankdekking een aannemelijke verklaring konden vinden, blijven nog uit.

Een ogenblik scheen het of het nieuwe offensief zich tot aan de kust zou uitstrekken, toen op 8 augustus de Engelsen bij Nieuwpoort tot meerdere actie overgingen. Volgens het Duitse bericht werden de aanvallen aldaar bloedig gestuit en thans heeft zich de eigenlijke grote krachtsinspanning meer naar het zuiden ontketend. Nu is het een feit, dat de inundaties op de noordelijke vleugel, welke zulke grote diensten hebben gewezen, een passief verdedigingsmiddel vormen, dat voor de ten aanval trekkende troepen dezelfde hinderpaal vormt, als die waardoor indertijd de Duitse opmars gestuit werd.

Mocht het echter aan de verenigde Franse en Britse legerscharen gelukken verder zuidwaarts door te breken, dan zou tenslotte ook in het noorden de Duitse linie onhoudbaar worden. In verband daarmee zijn de verovering van het bruggenhoofd van Driegrachten door de Fransen en de inname van Langemark door de Engelsen de belangrijkste van de tot nu toe met deze aanval bereikte resultaten. Vooral bij Langemark is nu een vrij aanzienlijke deuk in de Duitse linie gekomen, die de in front zo moeilijk te bestormen kuststreek in de flank bedreigt. Zouden de Engelsen hier met voldoende krachten naar het noorden doorbreken, dan zou een oprolling van de Duitse linie tussen Diksmuide en de kust het gevolg kunnen zijn. Zover is het echter nog lang niet.

Integendeel, we krijgen de indruk, dat de Duitse verdedigingskracht in sterke mate is toegenomen en dat de geallieerden met grotere offers aan mensenlevens thans minder bereikten, dan bij de vorige aanval. Volgens het Duitse avondbericht van 16 augustus is de aanval in Vlaanderen met

grote verliezen ineengezakt en bepaalden de resultaten zich tot plaatselijke voordelen bij Driegrachten en bij Langemark. Hoewel, zoals we hiervoor uiteenzetten, die plaatselijke voordelen wel eens grote betekenis konden verkrijgen, zullen de geallieerden toch wel op grotere terreinwinst hebben gerekend. De Engelsen erkennen dan ook, dat op de rechtervleugel bij de verwoede en aanhoudende gevechten om het bezit van het hoge terrein ten noorden van Menen, de vijand hun opmars vastberaden heeft betwist. Dit is dus wel in overeenstemming te brengen met het Duitse bericht, dat van St.-Juliaan, ten noordoosten van Ieper, tot Waasten aan de Leie de vijand rusteloos wordt teruggeworpen.

Over de wederopbouw van België schrijft Huib Hoste in Vrij België. Deze week schrijft hij terug over de wijze, waarop Ieper herbouwd kan worden. Hij zegt o.m. dit:

Het Ieperse karakter was er een van bijna ongerepte schoonheid. We knielden er in aanbidding voor neer en zouden niet geduld hebben, dat een heiligschennende hand ze zou aanroeren.

Maar de overmacht kwam en het Ieperse karakter is er een van dood, van ontzettende pijn en oorlogsgeraas. De oude Ieperse schoonheid is dood, en niemand kan ze doen herleven.

Het karakter van het nieuwe Ieper zal zijn wat de kunde de bouwmeester zal weten uit te werken met de steun van een welwillende goed ingelichte overheid, van kunstminnende

opdrachtgevers. Dit is de toekomst, en die kan ik niet voorspellen.

En de oude gebouwen van Ieper?

Ja, ik weet het wel, zolang er zullen mensen zijn die zo weinig kunstgevoel hebben dat zij geen verschil zien tussen een oud gebouw en het namaaksel ervan, even lang stelt men zich bloot een vloed van scheldwoorden te krijgen als wanneer men verklaart dat het slecht is verdwenen architectuur weer op te bouwen. Op die scheldwoorden weet ik maar iets te antwoorden; ik heb de Halle van Ieper meer bestudeerd dan het merendeel van dezen die ze nu herbouwd willen; al waren verschillende delen ervan flink hersteld geweest, heb ik de Halle aanbeden. Zij die nu die architectuurgod, door een valse god, een afgod willen vervangen, roep ik toe dat zijzelf de heiligschenners zijn! Omdat wij de schoonheid der Halle verstaan en genoten hebben, willen we met een afgietsel ervan geen genoegen nemen!

Als wij de zaak nuchter en praktisch overwegen, moeten wij tot hetzelfde besluit komen. De Halle bewaarden wij zorgvuldig als symbool van vroegere glorie: praktisch echter diende ze bijna tot niets. Een gedeelte ervan was ingericht als stadhuis; een stuk van een benedenvleugel diende eens in de week als markt; een vleugel van de verdieping werd wel eens gebruikt voor een concert, een prijsuitdeling, een volksbanket. Zouden wij het durven wagen, in de financiële moeilijke omstandigheden, die op de oorlog zullen volgen, ontzaglijke sommen uit te geven voor het optrekken van een gebouw dat

geen praktisch doel meer heeft en als kunst een misbaksel zal zijn en een bewijs van onmacht? Wie neemt het op zich?

Wij zijn zeker idealisten, en wij hebben er steeds voor over gehad om ons ideaal te benaderen. Maar we willen een houvast hebben. De roem van Ieper's oude schoonheid, de herdenking van de tegenwoordige heldenmoed van onze jongens, eist meer dan een namaak. Een monument moet er te Ieper verrijzen, dat van dit alles het levende symbool zal zijn. En ik denk hier niet aan een of andere figuur op een voetstuk midden in een bloemenperkje! Ieper zal een nationale bedevaartplaats worden en het stadhuis moet een waardige ontvangstplaats der pelgrims zijn; het nieuwe stadhuis zal het oorlogsgedenkteken worden; een hoge toren zal het heropbloeiende Vlaamse Vlaanderen vertellen van de vroegere grootheid en van de tegenwoordige moed en ellende. En ik beeld mij graag in dat voor dat nationale werk de mogelijkheid van eenieders medewerking zou worden ingeroepen door een nationale prijsvraag.

Iepers kerken, ze waren gelijk de Halle overblijfselen van vroegere grootheid. Er waren er teveel. Men had St. Maarten, vroeger kloosterkerk, later kathedraal, nu parochiekerk; men had St. Pieter, St. Jacob, St. Nikolaas, men had verschillende kloosterkapellen ook voor de gelovigen toegankelijk. Men had die kerken, men gebruikte ze, men onderhield ze en men was er trots op. Nu ze platgeschoten zijn gelijk de woonhuizen die ze met hun hoge torens beschermden, zullen wij ze alle herbouwen? Zouden wij niet beter handelen indien wij alleen

deze kerken opbouwen welke wij nu zullen nodig hebben, maar dan even schoon of nog schoner dan hun voorgangers?

Vrij België bevat een brief van het front, van de 20^e juli jl. over de geestesgesteldheid van de soldaat. De briefschrijver, G. v. D., zegt daarin o.m. dit:

Wanneer, bij het sluiten van de vrede, de arbeider zijn kakipakje aflegt om terug te keren naar fabriek of werkhuis, dan zal zijn eerste vraag zijn, waar men spreekt over sociale herbouw: "en ik?". Die arbeider zal een veranderde kijk op de dingen hebben. Hij zal terugkeren met het duidelijke gevoel, dat de gemeenschap een schuld aan hem heeft. Hij zal terugkeren met een ruimere verbeelding, na jarenlang leven in veranderde en wisselende omstandigheden, te midden van wereldschokkende gebeurtenissen. Men zal hem niet gemakkelijk knollen voor citroenen verkopen. Zijn eerbied voor de superioriteit der vroegere hogere standen is weg. Gedurende de jaren die hij met hen leefde, heeft hij vastgesteld, dat ze niet boven hem staan, noch in moed, noch in vlijt, noch in verstand, noch in energie. Hij is bewust geworden dat, met hetzelfde onderwijs en dezelfde gelegenheden, hij het minstens even ver kon brengen. Hij is ook bewust geworden van het belang van handenarbeid voor de gemeenschap: hij heeft vastgesteld dat een landbouwer, een mijnwerker, een ambachtsman minstens zo onontbeerlijk zijn als een gendarm of om het even welke staatsambtenaar. Hij zal zijn onbetwistbaar recht op leven voelen, op redelijk loon, draaglijke arbeidsvoorwaarden, voldoende ouderdomspensioen. Het zal niet meer aangaan te praten over

te hoge kosten, beperkte budgetten, dreigend nationaal deficit. Nu eerst ziet hij in hoe rijk zijn land was voor de oorlog, en hoe weinig gebruik van die rijkdom werd gemaakt. Dringende en doortastende hervormingen op onderwijsgebied, op sociaal gebied moesten uitgesteld, daar er geen geld voor was ... De stoutste ontwerpen hadden nauwelijks zoveel gekost als één week oorlog! ...

Ik vraag mij af welke de houding zal zijn van de bezittende klassen tegenover de nieuwe mentaliteit van de arbeiders. Zal het tegemoetkoming zijn, of krijgen wij twee onbuigbare egoïsmes tegen elkaar gekant: een harde militaire reactie tegenover een onoverwogen democratie?

Ik zie alles nogal zwart in, zult ge zeggen. Toch ben ik geen zwartkijker, want ik meen een straal van hoop te merken. Ik vond die uitgedrukt in deze woorden van Ruskin:

“It is open, I repeat, to serious question, whether among national manufactures, that of souls of good quality may not, at last, turn on a quite leadingly lucrative one ...”

Een Belg, een gehuwd man en vader van drie kinderen, die bij het begin van de oorlog dienst heeft genomen in het Belgische leger, en nu te Zeist geïnterneerd is, klaagt zijn nood in Vrij België. Hij schrijft:

Drie jaar zijn er sindsdien voorbij, geen enkele van mijn lievelingen heb ik sedertdien gesproken of gezien. Bijna twee jaar zijn verlopen sedert me een laatste schrijven bereikte van hen die ik zo zeer beminde, verwondert het dan iemand, dat

me niets meer kan opbeuren? Drie volle jaren uit het familieleven gerukt, omtrent drie jaar achter een draadversperring opgesloten, verwijderd van de wereld en de maatschappij. Het is een marteling, waardoor de harten breken. Een buitenstaander kan zich moeilijk voorstellen, wat een waar vaderhart moet lijden, in dat eenzame oord, door iedereen verlaten. Het is waar, het noodlot heeft het zo gewild, we moeten ons schikken in dit droevig lot. Maar toch is het ook geen aanmoediging te moeten vaststellen, dat er in het vrije Nederland zoveel landgenoten met vrouw en kinderen verblijven, die onder hun ruw uiterlijk een gouden hart in hun boezem verbergen. Vaders, die in het vertrapte België vrouw en kinderen hebben achtergelaten, gebukt gaande onder allerlei folteringen van de overweldiger, honger trotserend, een ellendig leven doorworstelend, door toedoen of medehulp van zovele oorlogswinstmakers, die in plaats van naastenliefde te beoefenen, van de gelegenheid gebruik maken, om zich te verrijken ten koste van de arbeidersklasse. De geïnterneerden, die hier in Nederland vertoeven, zijn meestal van de oudste lichten, dus uit de arbeidersstand. Doch, een arbeider heeft de zijnen ook lief, heeft een vaderhart, misschien gevoeliger dan dat van lieden uit hogere kringen. Immers, een werkman zwoegt van de vroege morgen tot de late avond om in het onderhoud van zijn kroost te voorzien. Rijke lieden behoeven dat niet te doen. Het kind van de arbeider wordt door zijn ouders zelf opgevoed en verzorgd, waarom zou hij dan ook zijn kinderen niet beminnen met hart en ziel, hoe zou hij dan ook niet lijden onder die langdurige scheiding. Maar helaas! vele

buitenstaanders denken daar niet aan, ze kennen of voelen het lijden niet van de familievaarders achter de prikkeldraad.

Dat er geen al te goede geest heerst in die ballingoorden moet niemand verwonderen, te lang heeft men ons aan ons lot overgelaten. Een groot veld lag er later nochtans te bewerken, maar men heeft het verwaarloosd.

Laten wij hopen, dat weldra het uur der verlossing moge slaan, opdat wij allen zouden kunnen terugkeren naar onze haardsteden, ginds in een herboren en vrij Vlaanderen, in een onafhankelijk België.